

Pintér Jenő Magyar Irodalomtörténete. Tudományos rendszerezés. Ötödik kötet. Budapest, 1932, 940 l. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság kiadása.

Pintér Jenő irodalomtörténeti műveiről mindeztideig nem jelent meg folyóiratunkban ismertetés vagy bírálat. A szerző tiszteltetreméltó, de túlzott tartózkodással nem engedte saját munkásságát folyóiratában ismertetni. Túlzottnak mondjuk e tartózkodást, mert más szerkesztők nem tesznek efféle megkülönböztetést saját és mások munkái között, sőt volt eset rá, hogy a szerkesztő saját maga ismertette művét saját folyóiratában s mindezen nem ütközött meg senki. Most azonban nincs már gátja, sőt kötelességünknek érezzük, hogy Pintér Jenő irodalomtörténeti munkásságát ehelyütt is méltassuk.

Pintér Jenő neve ma már fogalom a Toldy Ferencé és Beöthy Zsolté mellett. Úgy, amint annak idején ezeknek műveikhez, ma Pintér Jenő irodalomtörténetéhez fordul útbaigazításul a tudós kutató éppúgy, mint a tanár, a vizsgálóra készülő egyetemi hallgató, az irodalomban tájékozást kereső középiskolás diák, sőt a nagyközönség is. Pintér Jenő mindenkinek saját szükségleteihez mért irodalomtörténetet ad kezébe. Középkorai tan- és olvasókönyve inunár több kiadásban a kezdő igényeit, a Képes kiadás két kötete (1928) és a Zeebkiadás (1924 és 1926) a nagyközönségét, négykötetes Magyar irodalomtörténete a legrégebbi időktől Kazinczy Ferenc haláláig (1909—1913), a Műveltség könyvtárában megjelent irodalomtörténete 1900-ig és utóbb kétkötetes kézikönyve (1922) a magasabb követelményeket van hivatva kielégíteni. Most folyó nagy tudományos rendszerezése, melynek V. kötete van előttünk (az egész hét kötetre van tervezve) voltaképp első, négy kötetig jutott irodalomtörténetének újradolgozása és elkészültekor befejezése is, saját irodalomtörténeti munkásságának pedig mintegy koronája lesz. Anyagát itt történeti sorrendben adja. Az első kötet: a magyar irodalom a középkorban, a XVI. század első harmadáig viszi tárgyát, a második: a XVI., a harmadik: a XVII., a negyedik: a XVIII. s végre a jelen ötödik kötet a XIX. század első harmadát adja. A szerző más tárgyi felosztást is megkísérelt előbbi műveiben. Kétkötetes irodalomtörténete az uralkodó szellemi áramlatokat vette alapul. Ehhez képest mostani korbeosztása külső, de tekintve, hogy ilyen, századok szerinti felosztás általán divatos úgy az olasz mű- és irodalomtörténetben (quattrocento, cinquecento stb.), valamint a franciában (például Faguet a XVII., XVIII., XIX. század története), sőt még a filozófiai alapon dolgozó Hettner is a XVIII. század történetét írta meg (Literaturgeschichte des achtzehnten Jahrhunderts), jogosnak tarthatjuk ezt a korbeosztást. Az is visszariaszthatta, hogy a szellemtörténeti felosztás valóban a forrongás állapotában van még s leszűrt eredményei nincsenek, sőt még a fundamentum divisionis is vita tárgya. Ahhoz az irodalomtörténethez, melyet ő ad, s mely leginkább a német Grundrissek módszerét követi, egészen jól illenek a felvett keretek. Ezeken belül írói egyéniségek szerint halad s műfajok szerint rendezi anyagát.

Pintér Jenő célja mindenekelőtt ismertetni az irodalmat. Maguknak a műveknek tartalmát adja elsősorban s ezzel kitűnő szolgálatot tesz azoknak is, akik elsőízben ismerkednek meg velük s azoknak is, kik csak felújítani akarják ismereteiket. Aki tudja, mily nehéz valamely mű tartalmát úgy elmondani, hogy az, aki nem olvasta is, tiszta képet kapjon fölöle, s aki ismeri, ne érezze lényeges részek hiányát, az méltányolni fogja a szerző simánfolyó, kellemes, világos tartalomelmondásait. Utána következik a mű irodalomtörténeti jelentőségének megállapítása, valamint esztétikai és más tárgyi szempontú méltatása. Egészen új eljárása Pintérnek, hogy lírai költemények gondolat- és érzésfolyását is adja. Idéz belőlük egyes strófákat is, de megtaláljuk minden nagyobb lírikus jelentősebb költeményeit ily tartalmi ismertetésben. Ezeknél több esztétikai méltatást is szeretnénk, a könyv kissé fősvényen ad ilyeneket, de egészbenvéve ezt az újítást szívesen fogadjuk.

Igen sikerült újítása továbbá a szerzőnek, hogy az életrajzokat évszámok szerint részekre bontva naplószerűen adja. Ez a szabadabb forma lehetővé teszi több kisebbjelentőségű részlet beszövést, mellékes észrevételeket, intímebb adatok közlését, amelyek az életrajz szigorúbb formájába nem fértek volna bele. Mindez szívesebbé, vonzóbbá, érdekesebbé teszi az életrajzot, elevenebbé a személyt és a kort egyaránt. S a fontosabb évszámok így méginkább emlékeztünkbe vésődnek, mint összefüggő előadás mellett.

Pintér Jenő általában szélesebb művelődéstörténeti keretet ad az irodalomnak, mint az eddig szokásos volt. A jelen V. kötetben is, mielőtt az írók életének és munkásságának jellemzéséhez fogna, bevezetésül ily fejezeteket bocsát előre: Történeti mozzanatok. Műveltség, iskolák. Nyomdászat, könyvkiadás. Hírlapok, folyóiratok. Színészet, színházak. Irodalmi társaságok. Maga a művelődéstörténeti bevezetés 67 lapot foglal el. Böven tárgyalja Széchenyi munkásságát is, mely nagyrészt szintén kultúrtörténeti értékű. Ugyane fejezetek találhatók a IV. kötetben is s így lesz a továbbiakban is; az első köteté természetesen a legterjedelmesebb.

Legnagyobb újítása azonban a szerzőnek az, hogy összefüggő történetet adja a magyarországi latinnyelvű és nemzetiségi irodalomnak is. Az irodalomtörténetnek fogalmi problémája: vajjon csak a magyarnyelvű vagy a Magyarországon használt egyéb nyelvek irodalma is beletartozik-e? A régebbi, tisztán nemzeti szempontokat követő irodalomtörténet feladatát a magyarnyelvű irodalom történetével megoldottnak vélte. Ma a kultúrtörténeti és szellemtörténeti felfogás hiányosnak látja amazok nélkül a magyar irodalomtörténetet. Hiszen latin nyelven is magyarlelkű szellemi termékek szolgáltak meg s ezekről már a régebbi nemzeti irodalomtörténet is kénytelen volt némileg tudomást venni. A nemzetiségi irodalmak közül pedig a német nagy hatással volt saját irodalmunkra, amint viszont mi is hatottunk öreá s még inkább a többi nemzetiségi irodalomra. S ez a hatás a mi értékünk is. Nem kívánhatjuk Pintértől, hogy ez elhanyagolt, bár újabban örvendetes lendületnek indult területen ő végezze el nemzedékek kutató, feldolgozó munkáját. Erdeme, hogy Irodalomtörténete által szélesebb érdeklődés körébe vonta e problémákat Maga írja a XVII. századi latin irodalmat tárgyaló fejezet bevezetésével:

„Ez az irodalom a maga feldolgozatlanságában ma még olyan, mint egy alig ismert földrész az első vázlatos feltérképezés után: csak a legkiemelkedőbb csúcokat és a legszembeszökőbb vonalakat ismerjük belőle. Ha valamikor

egybegyűjtik és feldolgozzák az ellenreformáció korának kimagaslóbb latin-nyelvű szellemi termékeit, a XVII. századi deák irodalom terjedelme, sokoldalúsága és értékessége csodálatot fog kelteni.“

Még nagyobb nehézségekkel kellett a nemzetiségi irodalmak történetét illetőleg megküzdenie, kivéve a németet, melyre Pukánszky Béla jeles könyvei már elég útbaigazítást adnak.

A szerző könyveinek eddig is legnagyobb erőssége széleskörű, pontos, megbízható repertóriumuk volt. Alig kell mondanunk, hogy ez az erénye ebben a könyvében is érvényesül. Felsorolja a jelesebb kiadásokat s utána az illető irodalmat 1932-ig a nagy, vezető művektől a legfrissebb doktori értekezésig. Gyakran idézi a jelesebb írók, irodalomtörténészek nézetét is a szerzőről vagy művéről, olykor egyes problémákról.

Pintér Jenő e hatalmas kötettel (940 lap) ismét jelentékenyen gyarapította irodalmi érdemeit. Hisszük, hogy törhetetlen munkakedve és ereje nem sok idő múlva befejezésre juttatja nagyszabású vállalkozását.

Zlinszky Aladár.

Herczeg Ferenc emlékezései. Singer és Wolfner I. I. R.-T. kiadása. 264 l.

Hetvenedik születésnapjára Herczeg valóban fejedelmi ajándékkal lepté meg nemzetét. Hozzáfogott élete regényének nagyszabású megírásához s e műből megjelent az első kötet, mely a költő életének ifjúságát mondja el a *Fenn és Lenn* megjelenéséig. Ragyogó kötet, érdekes és megindító, egy tudatos nagy író tudatos életének változatos rajza, a magyar irodalomnak, de a magyar irodalomtörténetírásnak is eseménye. Nem afféle „Dichtung und Wahrheit“. Igazság — a költő tollán. Egyben végleges leszámolás azzal a felfogással, amely Herczeg nagy művészetében bizonyos melegséget nélkülözött. Herczeg Ferenc sohasem volt efféle én író. Ő is életét, dús és érdekes életét írta mindig, de a szobrász formáló erejének halhatatlan művészetével s nem az önmagát kirakatba helyező némely „modern“ író ön-festgető személyeskedésével. A szubjektív hang, leplezetlenül, ritkán bár, de oddig is megszólalt nála. A *Padlás-létrán*, a *Lószőr-vitéz*, a *Rákóczi-induló*, a *Kiskorú testvéreink*, *Az idén nem lesz nálunk karácsony* meghatott szeretettől remegő sorai feledhetetlenek hű olvasói előtt. Most egész hatalmas *opus*-szal, egy ötkötetre tervezett önéletrajzzal tárja elénk optimista lelkét és még itt is kissé rejtelkedő, de tagadhatatlanul: nemes szívét, jószágos lényét.

A tudomány számára e mű nélkülözhetetlen kincsesbánya lesz. Mert írtak már Herczegről könyvet, ahogy szellemes módján maga írja: „művelt, igazság-szerető és jó tollú írók is“, de úgy érzi ő (és jól érzi), nálánál hivatottabb e munkára senki sem lehet. Íróművészetének *tudatos* alapvonása s az isteni kegyelem, hogy *így* érhetette meg az öregség korát: őt predestinálják e feladat elvégzésére. Hogy mit tanul e könyvből az irodalomtörténetírás? Alig van lap, mely újságot ne hozna vagy legalább régiebb adatokat pontosabbra nem javítana. Családjának eredete, ősei, nagyszülei, rokonsága s mindennek előtt apjának és anyjának, József bátyjának és Mici húgának története csupa új és intim adat, melyeknek közlése közben mindig fülünkbe hangzanak a *Lószőr-vitéz* s a *Padlás-létrán* című darabjaiban már kissé intonált hangulatai. Szubjektív

emlékei közé szórt pedagógiai, politikai és társadalmi gondolatai, ötletei rakétként világítanak bele a családi otthon, a tanterem s a mulatóhely mécsvilágaiba. Tudományunk közvetlen tanulságai e kötetből: például *első olvasmányai* (atyja könyvtára: 44. l.), *diákkori irodalmi kísérletei* (*Kobold* című hetilapja, melyet 8—10 példányban ő maga írt, 67. l., s amely *Deák Ferenc* kezébe is eljutott), *első Jókai-regénye* (114. l.), *középiskolai tanulmányainak pontos megállapítása* (Temesvár, Szeged, Fehértemplom), egy ifjúkori tréfás bökk-verse (138. l.), 1931-ben előkerült *önképzőköri versei* (köztük egy 1500 hexameterben írt „tréfás” hősköltemény“, a *Berciász*, 150. l.); *A dolocai nábob leányá-ban* Tarján Gida modellje és *Ocskaié*: Ladányi főhadnagy (156. l.), a *Gyurkovicsok* igazi modelljei, fatális *párbájának* hiteles leírása, első német tudósításai Versegről a Pester Lloyd számára, a *Fenn és Lenn* megírása a fogházban stb., stb. Valóban az elképzelhető legfeszültebb érdeklődéssel olvassuk e könyvet, mely pontos, mint egy tudományos mű és clragadó, mint egy regény. Korunkban, a regényesített életrajz korában, a mi nagy Herczeg Ferencünk megmutatta, hogy ebben a műfajban is egyszerre első mester lett: így kell az *igazat, szépen*, izléssel megírni. Herczeg önéletrajzi műve avval a nagy tanulással jár, hogy *van, igenis van* lángész ép testtel és ép lélekkel, nemes családi érzéssel, mely a költő tollára himnikus sorokat visz az özvegyasszony típusáról, aki erélyével megmenti családját az anyagi romlástól. Ura halála után a költő édesanyja üzletet vezet, késő éjjel is számolgat s Herczeg művének talán legmeghatóbb és legszebb lapja a 149., amelyen ezt írja: „A Gondviselés különös kegyelme, hogy most, midőn hetven éves fejemet az írógép fölé hajtva, ezeket a sorokat írom, anyám ott ül a szomszéd szobában és ellenőrzi a szakácsnő számadását“. Isteni ajándék ez, egy sujtott nemzet hálájáért.

Rubinyi Mózes.

Hajdu János: Eötvös József báró első minisztersége (1848).

Budapest, 1933. 283 l. A M. T. Akadémia kiadása.

Az a néhány lapnyi tömör helyzetrajz, melyet br. Eötvös József életrajz-írója, Ferenczi Zoltán, harminc évvel ezelőtt a címben írt tárgyról nyújtott, Hajdu János könyvében terjedelmes, gondosan részletezett monografiává bővült. Ebből most már nemcsak az első magyar vallás- és közoktatásügyi minisztérium megalakulásáról, tevékenységéről s az egykorú nevelésügy állásáról nyerünk történetileg hiteles tájékozást, hanem a művelődésünk további sorsát illetőleg oly fontos szervezési munka részeseiről — személyi vonatkozásban is.

Megtudjuk, hogy Eötvös nem csupán legfőbb politikai irányítója volt a vállalt feladatnak, hanem a szellemi magvetés ellenőrzését sem mulasztotta el. Mutatja ezt a pesti evangélikus iskolában tett látogatása. Helyesen jegyzi meg róla a szerző, hogy ez „Eötvös nemes egyéniségének megvilágításán kívül a régi és . . . új korszak közti különbséget is jellemzően kidomborítja“.

Természetes, hogy az ismert viszonyok közt a minisztérium megszervezése, még a kitűnő államtitkár, Szász Károly segítségével is gondot okozott. Nem azért, mintha nem lett volna elég munkaerő. Ellenkezőleg, akárcsak ma: „Az egyes állásokra való jelentkezés oly nagymértékű volt, hogy a miniszternek külön hivatalos nyilatkozattal kellett a további pályázati ostrom elé gátat vetni.“ (A 91 folyamodó közt szerepel a későbbi neves nyelvtudós, Ballagi Mór is, aki könyvtáros szeretett volna lenni.)

Igen érdekes a könyvnek az Egyetem korszerű átalakítását ismertető fejezete is. A mi szempontunkból érdemes itt a megemlítésre, hogy „Eötvös felkérésére Toldy Ferenc is közzétett egy irodalomtörténeti tanszék szervezésére vonatkozó tervezetet. Addig a bölcséleti hallgatók számára volt hetenként egy órás magyar irodalom, azonban Toldy . . . szerint az egész nem sokat jelentett. Az ő javaslata szerint lenne: 1. Egyetemes világirodalom; 2. hazai tudomány- és irodalomtörténet külföldi vonatkozásokkal; 3. féléves tanfolyamok az egyes modern (német, francia, angol, olasz) irodalmakról, olvasmányokkal“.

A közműveltség egykorú részletkérdéseit más irányban is számos beces adattal jellemző munka bő levéltári kutatáson alapul s a teljes szakirodalom felhasználásával készült. Köszönet illeti a M. T. Akadémiát, hogy a szerző e hasznos, ismeretbővítő művének megjelenését lehetővé tette. *B. Gy.*

Sós Margit: Arany János irodalmi ellenzéke. Pécs, 1933. 90 l. (A pécsi Erzsébet-Tudományegyetem magyar intézetében készült dolgozat.)

E munka összefoglalja mindazon irodalmi támadásokat, melyek Arany Jánost irodalmi pályáján érték az Elveszett alkotmánytól balladáin és lírai költeményein át Toldi szerelméig s jelzi azon törekvéseket, melyek Petőfit előtérbe helyezték Arany rovására. A szerző igyekszik ez ellenzéki megnyilvánulásokat elvi szempontra visszavinni, az ifjú, új irányával érvényesülni nem tudó nemzedék harcára az Arany költészetében kiteljesedett s klasszikussá vált népies nemzeti irány ellen, de ez csak Vajda János támadásainál látható. Tolnai Lajos állandó ellenzékiége inkább kötözködő irigykedésre, Földy Géznak Buda haláláról írt elítélő kritikája hírlapírói felületességre, Sárváry Antal támadó verse Aranyra a Tölgyek alatt c. költeményére pedig csak szeszélyre vihető vissza. Az idő minden tekintetben Aranyra adott igazat. A tárgyát teljesen kimerítő dolgozatba egy hiba csúszott: a 27. oldalon tévesen tulajdonítja br. Kemény Zsigmondnak a M. Szépirodalmi Szemle 1847. II. 2. számában megjelent névtelen kritikai cikket. Szerzője köztudomás szerint Toldy Ferenc. *Nagy Sándor.*

Juharos Ferenc: A magyarországi jezsuita iskoladrámák története. Szeged, 1933.

Ez az értekezés két részre oszlik: az első tíz lap a magyar dráma kezdetőre vonatkozó megállapítások ismételése; a másik, a nagyobb rész adatközlés. A dolgozat azonban igen szerény kísérletnek tekinthető, mert az ifjú szerző, sajnos, még a magyar szakirodalmat sem ismeri eléggé s így természetesen nem is használta fel. Adatközlése sem teljes; ezt jelzi már az is, hogy csak a Nemzeti Múzeumban levő programok tartalmát mondja el, míg az Egyetemi Könyvtár gyűjteményét csupán cím szerint sorolja fel s még ezt sem a saját ellenőrzése alapján. A kéziratossághoz tartozó forrásoknak is jobban utána kellett volna járnia s nem másodkézből ismertetnie, mint ezt a nagyszombati házra vonatkozólag teszi. Hiszen az Egyetemi Könyvtár Ab. 123. és 125. jelzésű kéziratához könnyen hozzáférhetett volna! Ugyancsak e háznak 1741-ig terjedő Historia Domus-át nem is látta. Nem használta az egri háznak az egri püspöki könyvtárban levő, a budainak a Nemzeti Múzeumban található 1737-ig terjedő részét, a kolozsvárinak ugyanott őrzött, a gyöngyösinek, a győrieknek,

kalocsainak, pécsinek stb. ismert lelőhelyein némi fáradsággal megközelíthető háztörténeti köteteit. De még az Egyetemi Könyvtár gazdag gyűjteményének felhasználása is hiányos, mert a *Historia Domus*-okból sem állította össze az előadott darabok jegyzékét. Az is kelleetlenül hat, hogy amit állítólag használt, — megbízhatóság szempontjából — annak bemutatása is kételyeket támaszt. Szakolcát illetően pl. 1731-ből nem veszi számba a *Bacchus* című, — 1745-ből pedig a *Szedecias* című darabot; a budai háznak állítólag használt forrásából kihagyta 1737-ből a *syntaxisták* és *grammatisták* ott említett darabját, — 1738-ból az *Ambitio infelix* stb., 1753-ból az *Eszterházi*, 1761-ből a *Saul* című darabokat. Az előadott művek számbavétele tehát nem teljes és nem pontos. A fennmaradt darabok sora sem teljes; még olyanok is kimaradtak belőle, amelyeket már az előző szakirodalom számbavett és méltatott. Maga a talaj is, amelyen épít, ingadozó, mert a külföldi irodalom alig, vagy csak másodkézből ismeretes előtte. Pedig e hiányok jórészt az eddigi magyar szakirodalom ismerete alapján is észre lehet venni. *Kerekes Abel.*

György Lajos két újabb tanulmánya. *Tárgytörténeti jegyzetek Mikszáth anekdótáihoz.* Budapest, 1933. 48 l. Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. Császár Elemér. 42. sz. — *Magyar anekdótáink Naszreddin-kapcsolatai.* Cluj-Kolozsvár, 1933. 23 l. Erdélyi Tudományos Füzetek. Szerk. György Lajos. 54. sz.

Az itt említett két dolgozat nem ismeretlen olvasóink előtt, mert egy ízben már szóba kerültek folyóiratszemlénkben. Az első ugyanis eredetileg az Irodalomtörténeti Közlemények 1932. évfolyamában, a második pedig az Erdélyi Múzeum idei évfolyamában jelent meg. Erdemes azonban külön is felhívni a figyelmet rájuk, mint a maguk nemében példászerű munkákra, melyeket a szakember s a művelt érdeklődő egyaránt élvezettel forgathat, a hasonló kérdéssel foglalkozó kutató pedig igen jó mintát talál bennük az anyagfeldolgozás módszerét illetően. Másfelől az is fontos, hogy az irodalombarátok szemét el ne kerülje az a két gyűjteményes sorozat sem, melyekben e dolgozatok megjelentek, s amelyeknek szerkesztői ily módon is megkönnyítik a folyóiratokban hamarabb feledésbe menő értékes munkák további hatását.

A két sorozat eddigi füzetekinek nagy számából látni, hogy mindkettő életképes vállalkozás; akik közelebről ismerik őket, azt is tudják róluk, hogy tudományos szempontból becsesek és hézagpótlók. Sajnálatos lenne, ha középfokú iskoláink tanári és ifjúsági könyvtáraiból hiányoznának. *M. V.*

Lelkes István: A magyar-francia barátság aranykora. (1879—1899. Fejezet a magyar liberalizmus történetéből.) Budapest, 1933. 322 l. [Bibliothèque de l'Institut Français à l'Université de Budapest 23.] A szerző kiadása.

Egy letűnt korszak jóhiszemű önámításának története: ebben foglalható össze ennek a nagy buzgalommal, sok utánjárással és szép fölkészültséggel megírt könyvnek tartalma. Magyar részről 1871-ben a Franciaország megcsönkítése elleni tiltakozással kezdődött az a rokonszenv, melyet a másik fél 1879-ben a szegedi árvízkárosultaknak juttatott segítséggel viszonzott. Az így induló összemelegedés vagy tíz évi kölcsönös bökölásban tetőződött, de voltaképpen mindvégig csak megtévesztő külsőségekben nyilvánult és utóbb a nyilván-

nosság előtt sem titkolt kiábrándulással végződött. A nagy barátkozás főmozgatója Madame Adam a *La Patrie Hongroise* című, annakidején (1884) nálunk sokat emlegetett mű írója. Róla szól legrészletesebben a szerző. Kár, hogy nem idézi Veres Pálnéra vonatkozó sorait, melyekben pedig több őszinteség látszik, mint a többi — honfitársai szerint — állítólag az író nő pesti barátaiktól sugalmazott kedvező nyilatkozatokban. Ez annál természetesebb, mert a szóbanforgó idézet nem sovinizmusunknak hízelgő bók, hanem a magyar nagyasszonynak a női hivatást illető célkitűzését dicséri. Mellesleg az is megemlíthető lett volna, hogy Veres Pálné volt az, aki M. Adamnak Az ember tragédiája téves megítélésében helyreigazítással szolgált. Mindennek könnyen hozzáférhető irodalmi nyoma van.

B. Gy.

Kozocsa Sándor: Az 1932. év irodalomtörténeti munkássága. Budapest, 1933. 54 l. Pallas-nyomda. (Irodalomtörténeti Füzetek. Szerk. Császár Elemér. 48. sz.)

Hellebrant Árpád elévülhetetlen érdemeket szerzett könyvészeti irodalmunk terén azzal a kitartó, lelkiismeretes, áldozatos munkájával, amellyel 1885-től kezdve a legújabb időkig végigkísérte legnemzetibb tudományunk évi termését. Méltó utóda Kozocsa Sándor. Benne talán még fokozottabb mértékben megvannak a kiváló bibliográfus erényei; mindenesetre kiérdemli halánkat az Irodalomtörténeti Közlemények hasábjain évről-évre közölt repertóriumaiért. Ilyen szakszerű egybeállítások nélkül az irodalomtörténetíró helyzete nagyon nehéz; erejét kénytelen bizonytalan eredményű keresgélésekkel gyöngíteni; így készen kap mindent s megvan az a megnyugvása is, hogy anyaggyűjtése nem hiányos. Az Irodalomtörténeti Füzetek szerkesztőjét elismerés illeti meg, hogy vállalatában helyet szorított a gazdag tartalmú gyűjteménynek; a szerző pedig méltán számíthat megbecsülésünkre fáradságáért.

P. J.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület... Emlékkönyve. Szerkesztette György Lajos. Cluj-Kolozsvár. 1933. 129 l.

A szellemi folytonosság hű ápolásának szép bizonyossága e becses kiadvány, mely az erdélyi magyarság legtekintélyesebb tudományos testületétől Nagybánán (1932 aug. 25—28. napjain) tartott vándorgyűlés történetét (Kántor Lajostól) és az ugyanakkor elhangzott tartalmas előadások egy részét közli. Az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek négy szakosztálya van. Ezek: 1. Bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi sz.; 2. Természettudományi sz.; 3. Orvostudományi sz.; 4. Jog- és társadalomtudományi sz. A bennünket ezúttal közelebről érdeklő első szakosztály ülésén Gyalui Farkas, a Petőfi életrajzából ismert gróf *Teleki Sándor* alakját elevenítette fel tömör, érdekes adatokkal tarkított, színes előadásában; Kántor Lajos pedig *Kölcsönhatás a magyar és román népköltészetben* címen a kétfajta lakosság költői szemléletében számos feltűnő egyezésre mutatott rá. Megjegyezte azonban, hogy a távolság miatt kölcsönhatásból nem magyarázható párhuzamok közös forrásból is származhatnak; továbbá az sem hagyható figyelmen kívül, hogy hasonló körülmények rokon kifejezési formát is hozhattak létre. (E mű különnyomatban is megjelent.) Az említett cikkeket és az egyéb szakokat képviselő többi értékes tanulmányok élén *Boros György* gondolatokban gazdag elnöki megnyitója olvasható. Az Erdély tudományos életében eseményt jelentő kötet szerkesztésével járó fáradozás: György Lajos érdeme.

i. y.

A Kecskeméti Katona József-Kör Évkönyve az 1913—32. évekről. Szerkesztette *Hajnóczy Iván*. Kecskemét, 1933. 90 l.

A címben írt ízléses kiállítású füzet igen örvendetes képet nyújt arról az eredményes buzgalomról, mellyel a *Marton Sándor* elnöklote alatt működő irodalmi társaság alapszabályszerű céljainak megvalósításán fáradozik s Kecskemét városa polgárságának áldozatkész érdeklődéséről, mellyel Katona József emlékének méltó ébrentartását elősegíti. Amannak bizonyossága a Kör munkásságát ismertető tartalmas kiadványok sorozata, emezé a Társaság vezetőségének, rendes és pártoló tagjainak díszes névsora. Ez utóbbiak közül külön is említést érdemel, hogy Szappanos Sándor nyug. táblai bíró elhunytakor végrendeletileg ötezer pengőt hagyott a Kör számára irodalmi célokra. A jelen kiadvány a Kör multjáról és mostani működéséről szóló részletes tájékoztatón és több figyelemreméltó szépirodalmi dolgozaton kívül számos, a Katona-kultusz körébe tartozó verses és prózai közleményt foglal magában (köztük Császár Elemérnek és Hajnóczy Ivánnak tárgyi tekintetben is kiemelésre érdemes alkalmi felolvasásait). M. V.

Évkönyv. Kiadja az Izr. Magyar Irodalmi Társulat. Szerk. dr. *Szemere Samu*. Budapest, 1933. 334 l.

E díszes kiállítású kötet a címben írt irodalmi társulatra vonatkozó részletes tájékoztatón kívül számos zsidó vonatkozású tudományos és szépirodalmi dolgozatot foglal magában. Palágyi Lajos *Vajda János és a zsidóság* viszonyát ismerteti. Megállapítása szerint „Vajda nem volt a felekezetiesség híve. A recepció körül való buzgólkodást is csak azért helyeselte, mert kívánta, hogy a magyar nemzet a zsidóságot megbeesülje“. Csergő Hugó a nemrég elhunyt *Palágyi Lajos* (1866—1933) irodalmi jelentőségét abban látja, hogy ő volt az, „aki a magyar költészetben ... először adott hangot a modern szociális érzésnek és ezt a szociális érzést testvéri összhangban tudta egybeforrasztani a nemzeti érzéssel“. Zsoldos Jenő *Mendelsohn a magyar szellemi életben* címen azt hangoztatja, hogy a híres zsidó bölcselet ismeretének nyomai Bacsányi, Verseghy, sőt Kölcsey műveiben is kimutathatók. Az értekezés végeredménye, hogy „a magyar szellemi életben Mendelsohn egyrészt szimbolizálta a zsidó embereszményt és képviselte a hitbe torkolló halhatatlanság eszméjét, másrészt újból időszerűvé tette a racionalista teológia problémáját és útjára lendítette a populáris német esztétika gondolatrendszerét“. K. G.

Mátyás Sándor: Vargha Gyula. Magyar Irodalmi Dolgozatok a debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténeti Szemináriumából. Szerkeszti *Pap Károly*. I. füzet. Debrecen, 1933.

Az értekezés először Vargha Gyula életét tárgyalja három szakaszban. E tagolás a költő élete külső körülményeinek alakulásával jár párhuzamos úton. A másik terjedelmesebb fejezetben Vargha Gyula költészetének a korszerű hagyományokba való beépítettségét, tartalmi elemeit, majd a kortársakéhoz mért viszonyát, idegen költők esetleges ráhatásait ismerteti s végül néhány költemény szerkezeti és stíbeli megfigyelése után a költő alkotó módszerét próbálja meghatározni. Vargha Gyula műveinek teljes jegyzéke és gondos bibliográfia zárja a tanulmányt.

Mátyás Sándor nagy odaadással és lelkesedéssel foglalkozik tárgyával. Bár e tárgy még nagyon is közel esik a jelenhez, láthatóan törekszik ítéleteit

a történeti távlat jegyében megfogalmazni. Úgyesen mozog az éppen a tárgyközelségből származó nehezebb vagy könnyesebb kérdések között. Sok és sokféle anyaggal dolgozik s általában van ereje az anyagrészek együttartásához. Elemző és összefoglaló készsége különösen a középső, Vargha Gyula költészetének tartalmi elemzésében, van keményebb próbára téve. Részben mert a szerző a tartalmi valóságok mögé tekintésben még bátortalan, másrészt pedig, minden észrevevése egyforma súlyt követelvén maga számára, néha fogalmazási sablonok által menti meg a kihullni készülő anyagot az összefoglalás számára. Az így felöltő hibák azonban tiszteletreméltó erényekből fakadnak, a szerző módszerbeli hagyománytisztelőből és teljességre törekvéséből.

Kerecsényi Dezső.

Tolnai Gábor: Erdély magyar irodalmi élete. Szeged, 1933.

141 l. (Értekezések a M. Kir. Ferencz József-Tudományegyetem Magyar Irodalmi Intézetéből, 11. sz.)

Nehéz, de szép feladatra vállalkozott e könyv ifjú szerzője, mikor egy aránylag rövid múltú s mégis szerfölött bonyolult szellemi folyamat kialakulásáról próbált áttekintést adni. Dícséretére válik, hogy korát meghaladó világos látással ismeri fel a folyamat főtényezőit s az anyag megfelelő csoportosításával elfogadható, sőt szemléletes képet tud adni a háború utáni erdélyi, öncélú irodalmi élet fokozatos kibontakozásáról.

Forrásai alapján helyesen mutat rá a kényszerszülte változás előzményeire, majd hiteles adatok szerint sorra veszi az irodalmiság különböző mozzanatait és irányítóit. A tárgyi és személyi vonatkozásban tájékozottságra valló seregszemle után a legújabb helyzetképet s annak mélyebb indítékait is józan valószerűséggel fejtegeti. Az esztétikai szempont mellőzése látszatra hiánynak tűnik fel, pedig az adott esetben ez inkább tapintat jele. X.

Kines Elek: Ady hatása. Mátészalka, 1933. 51 l.

Felesleges alanyi részletekkel megtűzdelt dolgozat, mely Ady hatását tárgyalja a mai költőkre s az esztétikára; végül védelmezi magyarságát. Irodalmi forrásokra nem hivatkozik, ilyeneket alig használ; tárgyalása nem módszeres, sok benne a fiatalos túlzás, de kevés a használható gondolat vagy megfigyelés. Ha a szerző egy-két jelentősebb Ady-tanulmányt átolvas, bizonyára másképp írja meg munkáját. N. S.

Perényi József: Pécsi Mária elbeszélő művei. Budapest, 1933.

35 l. Csáthy-kiadás.

Helyes tárgyválasztás, ügyes meseezövé, kellően indokolt, valószerű emberbrázolás, jó szerkezet, kellemes előadás: nagyjában ezek azok a tulajdonságok, melyeket az átlagolvasó a szórakozásul kézbe vett szépirodalmi könyvtől elvár. Pécsi Mária regényeiben és novelláiban többnyire meg is találja ezeket s így nem csoda, ha az író községe egyre növekszik. A feléje forduló rokonszenven bizonyára része jut együttérzést sugalló lirizmusának és nemes életszemléletéből származó, tartalmas reflexióinak. Komolyabb fajsúlyú műveinek itt jelzett sajátosságait az egyes regények és novellák gondos elemzése nyomán emeli ki legújabb kritikusa, Perényi József. A múlt és jelen irodalmiságát éber gondolattal figyelő, érdemes szerzőnek az író összes munkáira kiterjedő tanulmányyszerű áttekintése igen világos képet nyújt a tárgyalt anyag esztétikai értékéről. V. M.

Vincze Frigyes: Felsőkereskedelmi iskoláink és Eötvös József báró reformtervei. Budapest, 1933. 19 l. Pátria-nyomda.

Ez a szép tanulmány újabb igazolása Imre Sándor ama megállapításának, mely szerint a Karthausi szerzőjének művelődéspolitikai eszméi ma is korszerűek. A szerző dolgozatából ugyanis kitűnik, „hogyan Eötvösnek a középfokú oktatással kapcsolatban kitervelt közgazdasági irányú oktatási javaslata annak idején törvényerőre emelkedett volna, úgy már egy félszázad óta jól és célszerűen megszervezett szakoktatásügyünk lehetne.“ X.

Farkas László: Gróf Széchenyi István és a „Balatoni Gőzhajózás“. Veszprém, 1933. 57 l.

Széchenyi kisugárzó erejű életének jellemzésére kitűnően rávilágít ez a nagy gonddal készült értekezés. A szerző szorgalmas és minden részletre kiterjedő munkával gyűjtötte össze adatait, amelyekkel a kérdést kidolgozta. Így elevenedik elénk az a hősiesség, amelyet Széchenyinek ki kellett fejtene, hogy ebben az úgyszólván „epizód“-szerű programjában sikert tudjon elérni. Elgondolása, mint mindig, itt is nagyszerű volt: a Balatont bele kell kapcsolni az országos kereskedelem főútvonalába. Sajnos, tervének csak álomszerűen rövid valóságát látta meg. A politikai viszonyok gátlása, az ő idegeinek összeroppanása mindent felborítottak. A „Kisfaludy“ hamar bevégezte szolgálatát. 1846 október 18-án tette meg első útját Fűredtől Kenezéig. 1848 szeptember 21-én utoljára szelte át a Balatont Fűredtől Szemes felé. Széchenyi születése napján bocsátották vízre s ugyanazon a napon végezte el utolsó útját. bf.

Minay Lajos: A Nagykúnóság egy elfelejtett költője. Turkeve, 1933.

Meleghangú értekezés a korán sírba szállt költőről: Nagy Imréről. A szerző az életrajzi adatok ismertetése után Nagy Imre költészetét méltatja. Sajnos, ez nem nagyon sikerült. Igen homályos, lírai hangulatban felolvadó képet rajzol a költőről. Igaz, hogy Nagy nem volt jelentékeny költő, mindazonáltal költői motívumainak pontos elemzésével meg lehetett volna jelölni azt az irányt, amelyből kiindult s amelynek ihletkörébe tartozott. Ezáltal a szerző sokkal konkrétebb eredményhez jutott volna, másrészt pedig Nagy Imre helyét is tisztábban láthatnók. ss.

Baróti Dezső: Juhász Gyula. Szeged, 1933.

A szerző tanulmányában Juhász Gyula költészetének stílus- és eszmei fejlődését vizsgálja. A röviden, de erősen lelki vonásokkal felvázolt életrajz után Juhász költészetének első hatáselemét az Ecole Parnassienne-ben találja. Ekkor jelentkező szubjektivitása azonban csakhamar elszakítja őt ettől az iskolától. Tisztán csak esztétikai jellegű ihletét a magyarság életéből vett élményelemek váltják át, amelyeket erősen befolyásolnak vallásos és filozófiai behatások is. Költészete ekkor teljesen az impresszionizmus jegye alá kerül s itt bontja ki azokat a sajátágosan passzív szemlélődésből, realizmusból és melanchóliából összeszövődő hangulati szépségeit, amelyeket főleg Szegedhez kapcsolódó tájköltményeiben lehet legvonzóbban megtalálni. Újabb költeményeiben erősebben csendül fel lirájában a katolikus hang, amelynek népies ízben megmélyült remekét a Tápai Krisztusban adja.

Baróti Dezső tanulmánya finom ízléssel s gondos elmélyedéssel készült. Különösen sikerült az első része, ahol Juhász költészetének a franciákhoz való viszonyát elemzi. Többi részében vannak elnagyolt lapok. Az a szubtilis elméleti világitás és szellemi távlat, amely analizisét az első fejezetben kíséri, itt elmarad. Eppen azért itt mintha egy kissé szűkkörűvé esnék össze az értekezés esztétikai nivója. De mindvégig megmarad előkelő, választékos stilsztának s olyan szempontokra törekvőknek, amelyekkel ritkán találkozunk. *ds.*

Kastner Jenő: A Jókai-kódex és az obszervans kódex-irodalom. Budapest, 1933.

Kastner Jenő kiváló tanulmánya a Jókai-kódexhez fűződő problémákra kíván feleletet nyújtani. Megállapítja, hogy a fordító spirituálisan gondolkozó ferencrendi szerzetes volt, aki előtt egy olaszországi kézirat volt. Csak így magyarázható meg az a nagy egyezés, amely a Jókai-kódex és a Fioretti között észlelhető. A fordító a Boszniában hittérítéssel foglalkozó obszerváns-rendhez tartozó fráter lehetett, aki fordításával egyrészt térítő társainak, másrészt a kissé szabadabb életet élő konventuálisoknak akart tanulságul szolgálni. Valószínűnek kell tartanunk, hogy amikor az obszervánsok Budán letelepednek, a kolostorukkal szemben lakó és magyarul tanulni óhajtó beginák részére lemásolják az obszerváns ideált kifejező magyar Fioretit. Ugyancsak ennek a szellemnek a vonásait hordozzák magukon még a Virginia-, Simor- és Lobkovitz-kódexek is. A tanulmány végső eredménye az, hogy az eddig általánosan ferencos eredetűeknek nevezett kódexek családjában meg kell különböztetnünk obszerváns és konventuális eredetű, beginák és klarisszák számára készült kódexeket. Ezen belül az obszerváns-begina alcsoport tagjait a Jókai-, Simor-, Virginia- és Lobkovitz-kódexek alkotják. Kastner Jenő értekezése megmélyítette azt a fénysávot, amelyet Horváth János feltett sejtése világitott bele a Jókai-kódex problémáiba. *db.*

Rózsa Fejér: François Rákóczi II. dans les mémoires français de son temps. II. Rákóczi Ferenc alakja korának francia emlékirataiban. Pécs, 1931. 50 l. (A pécsi Erzsébet-Tudományegyetem Francia Intézetében készült dolgozat.)

Kellemes, könnyű és vonzó olvasmány minden tudományossága mellett is. A mindenképen érdekes tárgyat sok idézet élénkíti a XVIII. század francia memoár- és regényirodalmából. Rákóczi egyénisége a francia írók különböző szempontjai ellenére is egységesen domborodik ki az olvasó előtt. Szerző tárgykörét azzal szélesíti, hogy a Rákóczival kapcsolatban álló levél- és memoárírókról is ad jellemzést. De-Fournaux abbának Rákócziról írott dicsőítő költeményét szerettük volna teljes egészében olvasni. *K—r A—a.*

Margit Jezerniczky: Les impressions en Français de Hongrie (1707—1848). Francianyelvű magyarországi nyomtatványok (1707—1848). Szeged, 1933. 104 l. (A szegedi egyetem Francia Philologiai intézetének kiadványa.)

Negyvenhat, Magyarországon készült francia művecske a tizenhét századból, száztizenegy a tizenkilencedik század első feléből képezi tárgyát Jezerniczky vizsgálódásának. Eredetiek vagy fordítások; szépirodalmi, erkölcsi

vagy iskolai jellegűek; nemcsak önmagukban érdekesek, hanem fényt vetnek a korszak szellemi életére s ennek külső megnyilvánulásában a *typographia* fejlődésére is. Összegyűjtésük a szerző munkájának gyümölcsöző eredménye

K—r A—a

Vándor Gyula: Olaszország és a magyar romantika. (Az olasz és a magyar jellem egymáshoz való viszonya a magyar romantika irodalmában.) Pécs, 1933. 105 l. „Dunántúl“ pécsi egyetemi könyvkiadó és nyomdai részvénytársaság.

„Mit tudunk az olaszokról?“ és „Hogyan ítéltük meg az olaszokat?“ Ezekre a kérdésekre felel e munka a XIX. század első felének irodalmi termése alapján. A töretlen úton haladó anyaggyűjtés azt mutatja, hogy az olaszországi élet képe nem eredeti szemlélet, hanem inkább német és francia könyvek nyomán alakult ki minálunk. Jellemző, hogy bár Itália szellemi hagyományai nem maradtak ismeretlenek a magyar földön, az olasz nép — e tanulmány szerint — a szabadságharcig (csekély kivétellel) nem örvendett valami nagy rokonszenvnek. A viszony utólagos megváltozása igazolja Kölcsey megállapítását: „Az ember s az emberiség, korához s helyzetéhez képest időről-időre más-más testi és szellemi alakot vált.“

A kutatás újabb irányelvei körül tájékozott szerző — zárófejezetében — a későbbi helyzetképre is vet egy röpke pillantást, sőt előzőleg Jókainak Egy az Isten c. regényével részletesen foglalkozik; de akkor tárgyi vonatkozásban Kisfaludy K., Petőfi és Arany nevét is megemlíthette volna.

B. Gy

Grosschmid Lajos: Másodfokú alakok algebraja. Budapest, 1933. 758 l. Szent István-Társulat bizománya.

A hatalmas kötet szerves egészében és egységében összefoglalja mindazt a szétágazó anyagot, amely ennek a tudománykörnek — még a külföldi szakirodalomban is csak szórványosan mutatkozó — algebrai alapvetését jelenti. A mű, clindulván az elemeken, mind mélyebbre hatol az összefüggések láncolatán, sohasem tévesztvén szem elől, hogy első részletesebb bevezetésül kíván szolgálni a felület diszciplínák tanulmányához.

D. J.